

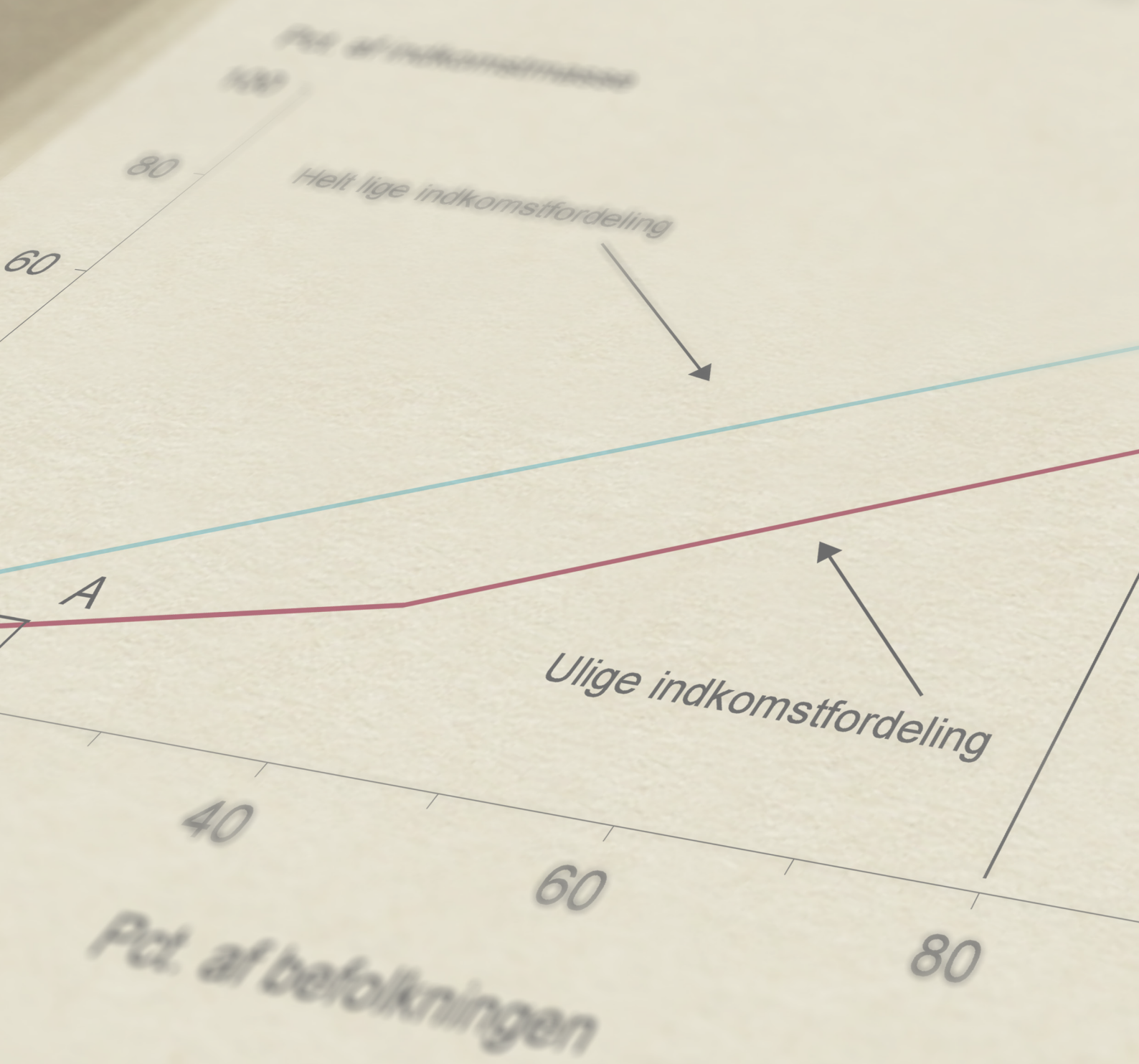
TANK&TÆNK

CEPOS

ULIGHED I DANMARK

AF GUNNAR VIBY MOGENSEN

VELKOMMEN TIL CEPOS' TANK&TÆNK

Denne publikation er en del af CEPOS' TANK&TÆNK.

CEPOS' TANK&TÆNK henvender sig til elever og lærere på de gymnasiale uddannelser, studerende og andre, som ønsker indsigt i samfundsvidenskabelige sammenhænge, friheds- og rettighedsbegreber, det danske samfunds opbygning og udfordringer samt naturvidenskab.

På vores hjemmeside www.cepos.dk vil du kunne finde undervisningsmateriale i form af korte tekster og videoer, som bl.a. kan bruges i undervisningen på landets gymnasier – eller blot til at blive klogere.

Undervisningsmaterialet er under konstant udvikling, og der vil løbende blive tilføjet nye temaer og emner til siden.

CEPOS lægger vægt på, at artiklerne er skrevet af fagpersoner med solid viden og indsigt, så det faglige indhold er i højsædet.

Nogle af artiklerne formidler alene et fagligt indhold, mens andre er debatterende, dvs. at forfatteren enten drager egne konklusioner eller argumenterer for et synspunkt. Enkelte artikler er sat op overfor hinanden som forskellige vinkler på samme problemstilling.

Undervisningsmaterialet fra CEPOS' TANK&TÆNK er til fri afbenyttelse, så længe man husker at angive tydelig kilde.

Vi håber, at gymnasieelever, lærere, studerende, undervisere og øvrige interesserede vil få glæde af materialet, som forhåbentlig kan danne baggrund for gode debatter og medvirke til, at vi alle bliver klogere.

HVAD ER CEPOS?

Center for Politiske Studier (CEPOS) er en uafhængig borgerlig-liberal tænketank.

CEPOS søger at påvirke den politiske debat og derved de politiske beslutninger ved:

- at frembringe ny viden om samfundsindretningen gennem analyse og forskning
 - at udarbejde løsninger og konkrete forslag til ny politik
- at påvirke nutidens og fremtidens beslutningstagere gennem medier, møder, konferencer, publikationer og uddannelse

ULIGHED I DANMARK

AF GUNNAR VIBY MOGENSEN
CAND.POLIT, DR.PHIL.

INDHOLD

1.	Hvordan ser økonomisk ulighed egentlig ud?	6
2.	Ulighed i indkomsterne før skat i det øvrige samfund	7
3.	Den samlede ulighed målt ved Gini-koefficienten	10
4.	Ulighed i indkomsterne efter skat	13
5.	Lave indkomster forstået som fattigdom	16
6.	Mulighederne for at trække på formuen, eller for at flytte til en anden indkomstgruppe	18
7.	Indkomsternes fordeling udenfor Danmarks grænser	21
8.	Hvorfor dominerer ønsket om fortsat omfordeling så stærkt i den danske debat?	23
9.	Lighed som problem	28
10.	Et demokratisk problem	31
11.	Sammenfatning	34
	<i>Læsevejledning</i>	35

HVORDAN SER ØKONOMISK ULIGHED EGENTLIG UD?

Lad os se på de årlige indkomster, som de ser ud før skat, for danske gymnasielærere.

I studietiden har de kommende gymnasielærere jo modtaget SU, og en hel del har haft et deltidsjob. Samlet set har han eller hun således først i tyverne haft måske en indkomst på 35-40 procent af den løn, man kan få, når man efter studiet begynder som gymnasielærer.

Når man så er startet som lærer på et gymnasium og altså er begyndt at få løn som færdiguddannet, vil lønnen stige hvert år til og med det syvende års ansættelse, hvor den ligger omkring 30 procent over begynderlønnen.

Politikerne og gymnasielærernes faglige organisationer har altså sammen besluttet, at indkomsten i et job som nyuddannet gymnasielærer bør være op mod tre gange højere end for dem, der endnu er under uddannelse. Og man har også besluttet sig for, at efter ansættelsen på et gymnasium skal en lærer med syv års erfaring have en månedsløn, som er knapt en tredjedel højere end den pågældende fik ved den første ansættelse.

Der har således på gymnasielærernes område været bred enighed om, at i Danmark bør forskelle i kvalifikationer som især uddannelse og jobberfaring give sig udslag i forskelle i indkomsten, altså i økonomisk ulighed.

ULIGHED I INDKOMSTERNE FØR SKAT I DET ØVRIGE SAMFUND

På det øvrige danske arbejdsmarked finder vi også sådanne indkomstforskelle, fastsat af politikerne og organisationerne: Mens man uddanner sig indenfor et fag, kan man som færdiguddannet se frem til en pænt højere indkomst, der igen vil stige gradvis over nogle år, i takt med at man får flere erfaringer og mere rutine på jobbet.

Samfundet belønner også gennem indkomstforskelle dem i de erhvervsaktive aldre, som arbejder i fag, der forudsætter uddannelse. I Danmarks Statistiks oversigt over, hvad befolkningen har af indkomster, kan man se, at hvis man har et job, der forudsætter en kortvarig uddannelse som for eksempel uddannelsen til lastbilchauffør, tjener man en løn, der er godt 10 procent højere end man får i et job helt uden krav om uddannelse, fx som arbejdsmand.

En håndværker med faglært uddannelse bag sig som for eksempel en smed får typisk omkring 20 procent mere end arbejdsmanden. I jobs med forudsætning om en boglig uddannelse bag sig ligger lønnen gennemsnitligt omkring 45 procent over, hvad arbejdsmanden får, hvis der er tale om en mellem-lang uddannelse. Hvis man har en af de helt langvarige boglige uddannelser bag sig, er forskellen på godt 55 procent.

Både indenfor hvert fag som for eksempel gymnasielærernes, og indbyrdes mellem fagene på arbejdsmarkedet, har samfundet altså, med accept fra fagforeninger og arbejdsgivere, sørget for en fordeling af indkomsterne, som er præget af ulighed. Vi belønner dem, der har uddannet sig, og dem, der over nogle år har samlet sig arbejdsmæssige rutiner og erfaringer på jobbet.

Også uden for de beskæftigedes rækker har samfund af vores nordvesteuropæiske type valgt at bruge indkomstmæssige uligheder.

Uden for arbejdsmarkedet befinder der sig godt 1 million børn under 16 år. Typisk tjener de naturligvis ingenting, eller næsten ingenting. Så når vi taler om indkomstmæssig ulighed, har en meget stor gruppe danskere altså en lønmæssig indkomst på nul eller nær nul – selvom de selvfølgelig har mulighed for forsørgelse: Deres leveomkostninger afholdes i praksis af forældrene, og gennem gratis velfærdsydelse fra samfundets side, for eksempel i form af adgang uden betaling til folkeskoler og til hospitaler.

Uden for arbejdsmarkedet befinder der sig også omkring 1 million ældre danskere, i den forstand at de er over 64 år, og at kun en ganske lille andel af dem endnu er i job. For hele denne gruppe har Danmarks Statistik (jf. Jan Plovsing 2013. *Velfærdsstaten og dens udfordringer*) beregnet, at kun 7 procent af gruppens indkomster i 2011 kom fra erhvervsarbejde. Helt dominerende i den ældre gruppes indkomster er folkepensionen, der svarer til 55 procent, og "Øvrige pensioner" inkl. de fagligt aftalte arbejdsmarkedspensioner og forsikringer, med en andel på i alt 31 procent. De sidste 7 procent af den ældre gruppes indkomster kommer fra besiddelsen af formue, inkl. afkastet af, hvad man har sparet op gennem livet, eller måske har modtaget som betaling for den klinik eller anden selvstændig virksomhed, man har solgt, da man trak sig tilbage.

Gennemsnitligt ligger danske pensionisters samlede indkomster på af størrelsesordenen 60-65 procent af indkomsterne i det erhverv, man har arbejdet i. Forskellen er altså mindre end for de studerende, men ellers omtrent på niveauet for de fleste andre grupper, der modtager offentlige overførselsindkomster.

På kanten af arbejdsmarkedet ligger de mange danskere, der er i gang med en uddannelse efter folkeskolen. Alene i aldersgrupperne fra og med 16 år til og med 19 år er der i årene omkring 2015 af størrelsesordenen 290.000 danskere, og i alderen 20-24 år omkring 370.000 danskere.

Ligesom vi så det i eksemplet med gymnasielærerne har samfundet her generelt sat den ret store andel af indkomsterne, som kommer til de studerende fra det offentlige kasser – altså via SU – så man sigter mod et samlet indkomstniveau en hel del lavere end for færdiguddannede. Den endelige indplacering af den uddannelsessøgende i indkomstfordelingen afgøres så af, i hvilket omfang den pågældende tager sig et deltidsjob ved siden af studierne. Det gør ganske mange danske studerende, måske af hensyn både til levestandarden og af hensyn til mulighederne for at skaffe sig kontakter og erhvervs erfaring, før studiet er afsluttet. For aldersgruppen 20-24 år har den samlede, gennemsnitlige indkomst i de senere år ligget på 35-40 procent af gennemsnitsindkomsten for midaldrende danskere.

Nær kanten af arbejdsmarkedet ligger også de danskere, som nok er i de erhvervsaktive aldre, men som faktisk *ikke* er i job. Allerede ved starten af den periode, hvor vort nuværende velfærdssamfund fik sin endelige form – i 1970'erne – var 15 procent af danskerne i de erhvervsaktive aldre alligevel *ikke* i job, men modtog i stedet overførselsindkomst fra det offentlige, for eksempel som dagpenge, kontanthjælp, efterløn eller førtidspension. I vore dage er andelen stort set dobbelt så høj. Nogle får overførselsindkomst hele året, mens andre kun får det en del af året. Omregner man antallet af personer på omkring 1.4 mio danskere, så det svarer til "helårspersoner", falder antallet altså noget. I 2014 var antallet af helårspersoner i de erhvervsaktive aldre på offentlig overførselsindkomst på godt 800.000. Tallet har været svagt faldende siden 2010.

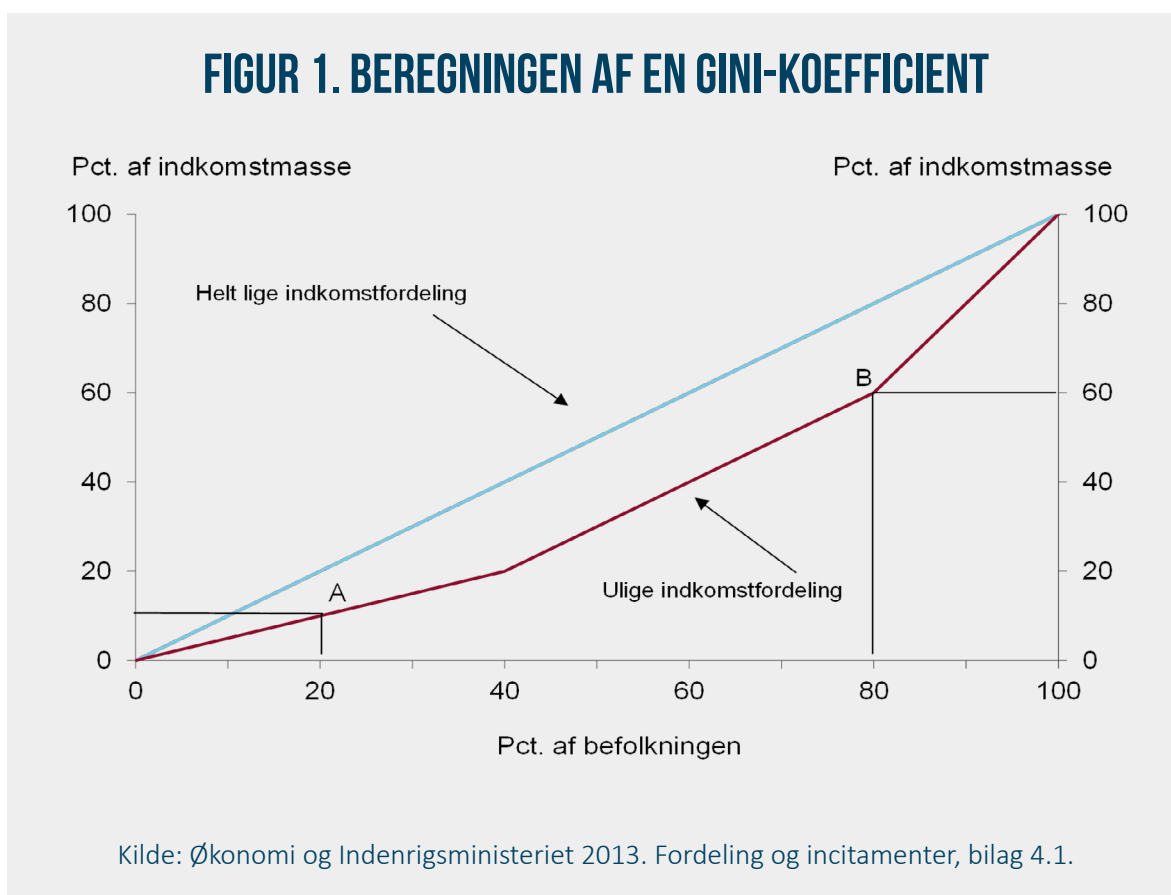
Ydelserne til disse personer kan være suppleret med nogle offentlige tillægsydelser. Både her og for de øvrige ydelser fastsætter vore politikere en samlet indkomst, så man på den ene side søger at give modtagerne, hvad man opfatter som en rimelig levestandard. På den anden side søger politikerne at undgå at sætte disse indkomster så højt, at det kunne friste nogen, der egentlig godt kunne arbejde, til at søge at definere sig selv ind i en af disse velfærds kategorier. De lediges samlede indkomster svarer gennemgående til omkring to tredjedele af de beskæftigedes løn. Også for den største modtagergruppe i de erhvervsaktive aldre – førtidspensionen – ligger ydelserne på dette niveau.

Alt i alt giver således samfundets bestræbelser på at indrette befolkningens indkomstforhold før skat en ganske mærkbar ulighed i danskernes indkomster. Det gøres for at stimulere folk til at arbejde (samfundet sætter for eksempel niveauet for dagpenge og pensioner under niveauet for erhvervsindkomsterne), og for at få folk til at uddanne sig (højere uddannede danskere i job får for eksempel mere end lavere uddannede). Man har konstrueret ét enkelt mål som samlet udtryk for den indkomstmæssige ulighed i en befolkning, nemlig den såkaldte Gini-koefficient.

DEN SAMLEDE ULIGHED MÅLT VED GINI-KOEFFICIENTEN

I *figur 1* måler vi på den vandrette akse procentandelen af befolkningen, ordnet efter stigende indkomst, og på den lodrette akse procentandelen af den samlede indkomstmasse.

Hvis alle i befolkningen havde den samme indkomst, ville de første 20 procent af befolkningen have 20 procent af indkomstmassen, og for alle danskere ville fordelingen så følge den blå, diagonale linje.

I realiteten modtager de første 20 procent af befolkningen ret lave indkomster, så de får faktisk mindre end 20 procent af indkomstmassen, og deres andel lander for eksempel ved grafens punkt A. Omvendt har de rigeste 20 procent – dem, som på den vandrette akse måles fra 80 procent (punkt B) til 100 procent af befolkningen – måske hele 40 procent af indkomstmassen, nemlig målt fra de 60 til de 100 procent på grafens lodrette akse. Den faktiske fordeling af de danske indkomster før skat følger altså grafens røde linje, som man undertiden kalder Lorenz-kurven. Arealet mellem denne kurve og diagonalen viser os, hvor megen indkomstmasse, der skulle flyttes for at opnå fuld lighed.

Sætter man dette areal i forhold til den samlede indkomstmasse, svarende til hele arealet i trekanten under diagonalen, får man ulighedsmålet Gini-koefficienten. Koefficienten er 0, hvis alle i befolkningen havde den samme indkomst, og 1, hvis al indkomst var samlet hos en enkelt person.

For de indkomster, vi hidtil har set på – erhvervs- og overførselsindkomster, begge før skat – ligger den danske Gini-koefficient, som den internationale økonomiske samarbejdsorganisation OECD og de fleste danske sagkyndige beregner den, for tiden ret stabilt på omkring 0.38. De øvrige nordiske lande og Holland har Gini-koefficienter på samme niveau, mens Gini-koefficienten for de største vestlige lande viser en hel del mere ulighed. Det gælder fx for Tyskland, USA og England med en koefficient på omkring 0.50.

Vort mest seriøse danske analysemiljø omkring den løbende udvikling i vores indkomstfordeling – altså omkring hvorvidt fordelingen alt i alt bliver mere eller mindre lige – ligger, bemærkelsesværdigt nok, ikke på et af vore universiteter, som jo kunne arbejde helt uden at tage politiske hensyn, eller i Danmarks Statistik, men derimod i centraladministrationen. De seneste år har analysemiljøet været placeret i Økonomi- og Indenrigsministeriet, hvor man især gennem udsendelsen af en årlig rapport gør detaljeret rede for udviklingen i fordelingen af danskernes indkomster – over tid, og sammenlignet med udviklingen i andre lande. Til de nyeste rapporter hører *Fordeling og incitament fra 2013*, og *Familiernes økonomi. Fordeling, fattigdom og incitament fra 2014*. Fra disse rapporter er figuren ovenfor hentet.

Rapporterne gennemgår også detaljeret svagheder og styrker ved at lade Gini-koefficienten repræsentere vores billede af uligheden i de danske indkomster.

Det er naturligvis *en styrke* overhovedet at kunne få et billede af, hvor langt vi er kommet med den målsætning for Danmark, som digteren N.F.S. Grundtvig for to hundrede år siden formulerede således, at "da har i rigdom vi drevet det vidt, når få har for meget og færre for lidt". Endnu i dag spiller Danmarks og de øvrige skandinaviske landes høje grad af lighed en betydelig rolle i udlændinges opfattelse af os.

Omvendt er der blandt andet den *svaghed* ved Gini-koefficienten, at dens beregning selvsagt "arver" de problemer, som selve indkomststatistikken lider under. Hertil hører det problem, som skattevæsenet har kæmpet med i århundreder, nemlig om hvordan man nærmere opgør indkomsten, for eksempel i form af eget forbrug af produkter fra ens virksomhed – eller i vore dage for eksempel i form af værdien af privat brug af en firma-betalt telefon eller computer. Et andet generelt problem er, hvordan man ved sammenlægning af indkomsterne for en stor gruppe behandler de negative indkomster, nogle mennesker har, for eksempel som følge af store renteudgifter: Bør de negative indkomster gennem sammenlægningen få lov til at bidrage til, at alle danskeres gennemsnitlige indkomst kommer til at se lavere ud, eller bør de negative indkomster netop af denne grund sættes til 0?

Ved internationale sammenligninger har man i øvrigt her på indkomsternes område og på en del andre områder den vanskelighed, at dansk (og anden skandinavisk) statistik simpelthen er bygget solidere og mere detaljeret op end i de fleste andre lande. Danske tal bliver altså ofte sammenlignet med udenlandske tal, der er væsentligt mere usikre.

Det spiller også en rolle for beregningen af Gini-koefficienten, at man i praksis hyppigt må nøjes med kun at arbejde med en stikprøve af indkomstmodtagere. I nogle opgørelser er stikprøverne af meget beskeden størrelse, for eksempel bag de indkomststal fra EU's statistikafdeling EUROSTAT, som hyppigt citeres af vore danske medier. Stikprøverne er på kun 1/4 procent af befolkningerne. Omvendt er opgørelserne hos den danske centraladministration væsentlig større, nemlig på 33 procent af befolkningen. I en periode som den nuværende, hvor de årlige udsving i Gini-koefficienten har været små, kan man altså komme ud for, at medierne i deres omtaler af uligheden skifter mellem forskellige mål. Mediernes fortælling kan så med få måneders mellemrum gå på først stigning og derpå fald i uligheden, mens der ofte i virkeligheden er tale om små forskelle på grund af ændringer i teknikken omkring målingen af *den samme* Gini-koefficient.

Når man har fået beregnet et tal for en Gini-koefficient, står man ved brugen af tallet i øvrigt stadig med to problemer.

For det første skal man hele tiden huske alderens betydning, altså at beregningen jo sammenligner personer i forskellige stadier af livet. Det at leve med en lav indkomst betyder noget helt forskelligt for den studerende, som typisk kan se frem til en højere indtjening i de erhvervsaktive år, sammenlignet med en tilsvarende lav indkomst for en voksen, måske fysisk handicappet person.

Og for det andet skal man huske, at personernes eget valg undertiden har spillet en rolle for størrelsen af den samlede ulighed. Man har i sin tid selv haft indflydelse på, hvor megen uddannelse man går ind på arbejdsmarkedet med. Og på helt kort sigt kan en hel del danskere selv vælge, om de vil arbejde på fuld tid eller på deltid. Hvis ekstra mange i en periode selv vælger at gå fra fuldtid til et lavere timetal, vil, som vi straks vender tilbage til det, denne stigning i antallet af lave indkomster jo så få uligheden til at stige.

Men ingen af disse vanskeligheder ændrer altså på, at Gini-koefficienten indtil videre er vores mindst ringe mål for den samlede ulighed i danskernes indkomster.

ULIGHED I INDKOMSTERNE EFTER SKAT

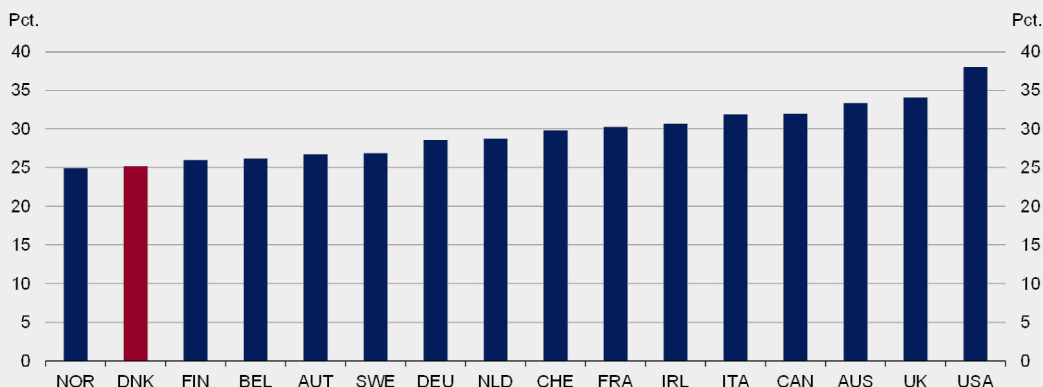
Det offentlige har allerede gennem udbetalingen af overførselsindkomsterne påvirket fordelingen af indkomsterne, som vi ovenfor har set på det. Men det offentlige skal jo også have pengene til disse overførsler ind i skat. Skatten skal samtidig dække det offentliges udgifter til opretholdelse af ro og orden, til uddannelsesvæsenet, til pleje- og sundhedssektoren, til administration og til rentebetalinger på gæld.

De store beløb, skattevæsenet på den måde skal hente ind, bliver i samfund af skandinavisk type som det danske, *endnu* større. Når den offentlige sektor opkræver skat af folk i de erhvervsaktive aldre for at bruge pengene på bl.a. skoler og plejehjem, kan man sige, at der foregår en "vandret" eller horisontal omfordeling hen over livet: Man hjælper danskeren med at huske at finansiere børne- og ældreårene. Men til denne horisontale omfordeling kommer så især i nordeuropæiske lande som Danmark en "lodret" eller vertikal omfordeling, hvor man i hvert enkelt år *ekstra* flytter indkomst fra de højere til de lavere indkomstgrupper – fordi man ser en begrænsning af den samlede ulighed som et vigtigt mål i sig selv.

Vi må altså vente, at hvis vi for Danmark beregner en Gini-koefficient *efter skat*, vil den vise en væsentligt mindre ulighed end den, vi hidtil har beregnet på indkomsterne *før* skat.

Dette er da også tilfældet. Idet vi stadig holder os til beregningsteknikken, som den ser ud i den danske centraladministration, falder vores Gini-koefficient for indkomsterne efter skat fra det nævnte niveau omkring 0.38 til nu omkring kun 0.25. Det placerer Danmark i en lille gruppe (sammen med fx Norge) med Verdens laveste ulighed. I de øvrige mest betydende vestlige lande ligger denne Gini-koefficient, målt på, hvad borgerne faktisk får i hænderne efter skat, i intervallet fra niveauet på 0.25 i Skandinavien til 0.38 i USA, jf. *figur 2*.

FIGUR 2. GINI-KOEFFICIENTERNE FOR INDKOMSTERNE EFTER SKAT I UDVALGTE VESTLIGE LANDE (2010)

Kilde: Økonomi- og Indenrigsministeriet 2014.

Familiernes økonomi. Fordeling, fattigdom og incitament, side 127.

De højeste, kendte Gini-koefficienter – altså den største grad af ulighed efter skat – finder man i den ikke-vestlige verden. For eksempel har Brasilien og Sydafrika Gini-koefficienter på henholdsvis 0.55 og 0.65.

Selvom de vestlige landes grad af ulighed altså gennemgående er lav, er uligheden i de fleste af landene i de senere år blevet lidt højere. USA's Gini-koefficient målt på indkomsterne efter skat er således gennem de sidste 30 år øget fra 0.34 til de nævnte 0.38 i dag. Vi vender senere tilbage til de specielle vanskeligheder, der kan være netop ved at sammenligne disse amerikanske tal med europæiske.

Den stigende ulighed skyldes *for det første*, at borgerne gradvist er begyndt at tilbringe flere år i situationer, hvor indtægterne er relativt lave, nemlig i uddannelsessystemet og i pensionisttilværelsen.

For det andet er uligheden taget til, fordi den teknologiske udvikling har gjort landenes produktionsapparater bedre, men dermed også mere komplicerede at betjene. De private og offentlige arbejdsgivere har derfor efterspurgt især veluddannede mennesker, hvis pæne lønninger så selvfølgelig er steget hurtigere end lønningerne for folk med jævne og lave indkomster. Lønstigningerne i de lavere indkomstgrupper i Vesten er samtidig blevet bremset noget af globaliseringen, som nemlig bl.a. har flyttet en del arbejdspladser for folk med jævne og lave indkomster til Østeuropa og Asien: Efterspørgslen efter lavt uddannede hjemme i de vestlige lande er så steget langsommere end før.

For det tredje har globaliseringen medført store vandringer til Vesten af mennesker fra udviklingslandene. En mindre del af disse immigranter, især fra nogle af de asiatiske lande, har en af de højere uddannelser, som efterspørges i de rige lande. Men det store flertal af immigranterne, for eksempel fra lande i Mellemøsten og Afrika, har tværtimod en svag uddannelsesbaggrund. Og denne forøgelse af udbuddet af ufaglært arbejdskraft har naturligvis i Vesten trykket stigningstakten i lønningerne nederst i indkomstfordelingen.

Specielt har lande som de nordiske med rimeligt let adgang til offentlige velfærdskasser virket tiltrækkende på asylsøgere. Ifølge FN's såkaldte UNHCR-statistik har tilgangen af asylsøgere pr. 100.000 indbyggere i modtagerlandet i de seneste tiår i de nordiske lande ligget på et niveau 3-4 gange det europæiske niveau, og 7-8 gange højere end i USA. Da ansøgerne typisk er kommet fra lande i Mellemøsten og Afrika, og har en svag uddannelsesbaggrund, vil de ofte have svært ved at klare sig på de nordiske arbejdsmarkeder. De bliver derfor modtagere af overførselsindkomster, og øger så også ad denne vej antallet af lavindkomster.

Endelig har folks eget valg mellem arbejdstidens længde og fritiden, som vi før har berørt det, haft betydning for udviklingen i fordelingen i Vestens rige lande. Gennem det sidste halve århundrede er arbejdstiden blevet sat ganske kraftigt ned i de vestlige lande. Folk i bunden af indkomstfordelingen har sænket deres arbejdstid væsentligt hurtigere end andre grupper, med tilsvarende langsommere stigning i, hvad de har fået udbetalt i løn. Som et internationalt forskningsprojekt, ledet fra Universitetet i Oxford, udtrykker det, har dermed nu dem med høj indkomst- og uddannelsesstatus de længste arbejdstider, og lavstatusgruppen de korteste arbejdstider.

Vi har også i Danmark i de senere år mærket tendensen til en vis stigning i uligheden. Statens og kommunernes omfordeling ved hjælp af vore internationalt set meget høje skatter og indkomstoverførsler havde fra 1960'erne til midt i 1990'erne kunnet presse den i forvejen lave grad af ulighed endnu længere ned, så Gini-koefficienten målt på indkomsterne efter skat faldt fra et niveau på omkring 0.35 til 0.20. Men fra midt i 1990'erne slog de rige landes generelle tendens til stigning i Gini-koefficienten igennem også hos os, selvom stigningen har været relativt svag. Som vi så det ovenfor, er vores Gini-koefficient nu på det niveau omkring 0.25, som altså *stadig* placerer os som et af verdens mest lige lande.

Og vores præstation i retning af stor lighed for befolkningen er i realiteten *endnu* større, end disse tal viser det. Den del af det offentliges indtægter, som går til uddannelserne, sundhedssektoren, tilskud til medicin, plejehjemmene og tilskud til daginstitutionspasning, stiller jo hvad man kalder et *individelt offentligt forbrug* til rådighed for os danskere. Den gratis eller næsten gratis adgang til forbrug på disse områder kommer især de lavere indkomstgrupper til gode, fordi det individuelle offentlige forbrug selvsagt vejer tungt til i de samlede forbrugsmuligheder, når de disponible indkomster er lave. Det spiller også en rolle, at behovene for sundhedsydelser m.v. er relativt størst i grupperne nederst i indkomstfordelingen.

Effekten af denne ekstra omfordeling via den offentlige service kan faktisk måles, bl.a. fordi det danske cpr-system tillader ganske detaljerede statistiske opgørelser. Og som man kunne vente det, slår vores offentlige sektors betydelige størrelse også ud på dette mål: Med indregning af den særdeles frie adgang til offentlig service falder vores i forvejen lave Gini-koefficient markant, nemlig fra de nævnte 0.25 til 0.19. Desværre er der endnu ikke foretaget sammenligninger af dette udvidede og mere tilfredsstillende fordelingsmål på tværs af landegrænserne.

Indtrykket af en beskeden ulighed i Danmark understreges også af beregninger af Gini-koefficienten på fordelingen af vore indkomster ikke i et enkelt år, men *over hele livet*. Beregningerne er blevet foretaget flere gange af Det Økonomiske Råds Formandskab, og har i de senere år også været en fast bestanddel af de årlige rapporter om udviklingen i indkomsternes fordeling fra Økonomi- og Indenrigsministeriet. Som man kunne vente det, er uligheden i livsindkomsterne væsentlig mindre end i årsindkomsterne: For en person med langvarig uddannelse og dermed høj indkomst i de erhvervsaktive år reduceres livsindkomsten jo af studieårenes væsentlig lavere indkomstniveau. På samme måde bliver livsindkomsten for en dansker, som i et eller flere år har været ledig og dermed på et lavt niveau for årsindkomst, rettet op af de typisk væsentligt flere år, hvor han eller hun faktisk var i job.

Gini-koefficienten beregnet på danskernes livsindkomster er derfor i disse år ikke de 0.25, som man finder ved en beregning på årsindkomsterne, men derimod kun 0.13. Denne lave grad af ulighed i livsindkomsterne er gennem de seneste tiår steget, men stigningen er, ligesom for fordelingen af årsindkomsterne, svag.

LAVE INDKOMSTER FORSTÅET SOM FATTIGDOM

Danmarks høje grad af lighed i årsindkomster efter skat betyder selvsagt også, at sammenlignet med andre lande er andelen af befolkningen, der i et givet år har ekstremt små indkomster, meget lav.

For omkring 100 år siden, da uligheden var langt større end i dag, og det nye demokrati var ved at være solidt etableret, var det naturligvis et vigtigt mål for de sejrende bonde- og arbejderbevægelser at få sat fart i omfordelingen af samfundets goder til lavindkomsternes fordel. Det lykkedes at få uligheden begrænset en hel del. Den danske Gini-koefficient, målt på årsindkomsterne efter skat, faldt fra 1870 til 1910 kraftigt, nemlig fra omkring 0.65 til omkring 0.45. Det inspirerede så bonde- og arbejderbevægelserne til at gå videre med omfordelingspolitikken.

Kampen for at nedbringe antallet af danskere, som levede på ekstremt lave indkomster, blev ofte betegnet som "kampen mod fattigdommen". "Fattig" stammer fra det oldnordiske ord "fåtækr" i betydningen at den pågældende "kun har få ting at tage af". Vore dages Den Danske Ordbog er lidt mere detaljeret, og betegner den som fattig, der "har så få penge eller andre besiddelser, at det er svært at skaffe de daglige fornødenheder, og opretholde en acceptabel levestand".

For 100 år siden indgik der typisk i kampen mod fattigdom påpegning af små og fugtige boliger, sultende og ofte syge børn, og voksne med ekstremt nedslidende arbejdsvilkår. Sådanne vilkår for lavindkomstfamilier er stort set ukendte i dag, og andelen af familier med ekstremt lave indkomster er en af verdens mindste. Man kunne så måske vente, at den specielle fattigdoms-synsvinkel på lavindkomsterne også ville være ukendt, eller i alle tilfælde mindre anvendt i debatten og politikken. Men det er ikke tilfældet. Den fortsatte interesse er blandt andet blevet understreget gennem et forslag, som mødte stor sympati i medierne og hos mange politikere, om at konstruere en såkaldt fattigdomsgrænse. Som det hed i rapporten fra det nedsatte socialministerielle udvalg om sagen – En dansk fattigdomsgrænse (2013)- skulle man nemlig for alle under denne grænse "målrette politiske tiltag, der skal afhjælpe en situation med manglende ressourcer".

Udvalget satte ikke nogen konkret grænse, men derimod en relativ.

Ville man vælge at sigte mod at afskaffe fx de ti procent laveste indkomster, bliver politikken meningsløs. Det ville jo svare til at beslutte sig for at klippe den nederste lille del af en snor. Efter klipningen er der naturligvis mulighed for at klippe endnu en lille del af, så problemet ville aldrig kunne løses.

De danske politikere valgte i stedet at sætte grænsen for "fattigdom" der, hvor borgeren tre år i træk havde haft en indkomst på under halvdelen af den midterste indkomst i alle danskeres indkomster, dvs. den såkaldte medianindkomst. På den ene side bliver det hermed principielt muligt at flytte indkomst nedad i fordelingen, indtil alle borgere ligger over grænsen for fattigdom. På den anden side er muligheden i praksis uden mening. Man skulle jo nemlig så også afskaffe de lavindkomster, der samfundsmæssigt er hensigtsmæssige. Fx vil alle unge, der med lave indkomster lige nu investerer i de lange uddannelsers, som senere vil give højere indkomster, helt blive frataget dette incitament til at investere i uddannelse: De unge ville jo allerede nu, uden eksamen, få de højere indkomster.

Disse vanskeligheder understreger også det ret tilfældige i at vælge at se på udviklingen over tre år, fremfor fordelingen over hele livet, dvs. udviklingen i livsindkomsterne.

Så det danske valg af et relativt fattigdomsbegreb forbliver problematisk.

I den første årlige afrapportering i Familiernes økonomi fra 2014 vedrører tallene for Danmarks fattige året 2012, hvor man har optalt 39.200 personer, svarende til 0.7 procent af hele befolkningen. Da der ikke er indført nogen officiel fattigdomsgrænse i sammenlignelige højindkomstlande med veludbyggede velfærdssamfund, kan man ikke vide, om dette tal for Danmark kan kaldes højt eller lavt. Regeringens økonomer siger i afrapporteringen, at tallet svarer til en relativt lille andel af befolkningen. Det skal, hedder det, ses i lyset af, at alle i Danmark har fri og lige adgang til en række velfærdsydelser, og at vi har et finmasket socialt sikkerhedsnet for familier, der ikke har mulighed for at forsørge sig selv.

MULIGHEDERNE FOR AT TRÆKKE PÅ FORMUEN, ELLER FOR AT FLYTTE TIL EN ANDEN INDKOMSTGRUPPE

For *alle* voksne danskere spiller det selvsagt en rolle for hans eller hendes levestandard, om man har en formue, man kan trække på, eller som man kan stille som sikkerhed ved optagelse af lån til udjævning af udsving i indkomsten. Det vil jo igen sige, at adgangen til og altså fordelingen af formuer også kan spille en rolle for danskernes reelle grad af ulighed.

Opgørelse af formuerne og deres fordeling på personer er endnu vanskeligere at foretage end opgørelsen af fordelingen af indkomsterne. Det skyldes især, at de nye, kollektivt aftalte arbejdsmarkedspensioner af tekniske grunde endnu i 2014 ikke er blevet taget med ind i formuestatistikken. Arbejdsmarkedspensionerne omfattede i 1970'erne kun omkring en tredjedel af de danske lønmodtagere, men i dag kan næsten alle lønmodtagere se frem til at modtage disse nye pensioner. De statistiske vanskeligheder gøres samtidig endnu større af, at man ikke har tal fra andre lande at holde de endelige resultater op mod: Formuestatistikken er uden for Danmark og det øvrige Skandinavien *endnu* mere skrøbelig.

Den del af de danske formuer, man gennem de senere tiår har haft rimeligt dækket i statistikken – formentlig godt halvdelen – omfatter for eksempel fast ejendom inkl. egen bolig, værdipapirer som aktier og obligationer, kontantbeholdning og bankindsud, kunstgenstande og andet indbo, samt bil og måske sommerhus eller sejlbåd. For disse dele af formuerne har Danmarks Statistik dokumenteret en fordeling, som er væsentlig mere ulige end det gælder for indkomsternes fordeling. En del af forklaringen er, at i samfund, hvor folk sparer op til alderdommen, vil der *altid* være ulighed i formuernes fordeling: I de erhvervsaktive år spares der op, og når man bliver ældre, tærer man på det opsparede. Desuden plejer man at gå ud fra, at arv fra forældre kan gøre det lettere for børnene at bygge en formue op – så formuernes ulighed forlænger sig selv gennem generationerne. Nyere forskning fra den svenske professor Anders Klevmarck har dog vist, at arvegangens effekt på fordelingen i vore dage formentlig er ret svag.

Derimod skabes en stor del af uligheden i formuefordelingen af, at nogle mennesker udsætter noget af dagens forbrug – altså sparer op – mens andre ikke gør det.

En del sagkyndige peger på, at danske familier med svage økonomiske ressourcer og derfor ret mange rettigheder til offentlige velfærdsydelser måske *afstår* fra selv at sikre fremtiden gennem opsparing og dermed formuedannelse. Årsagen kunne være, at de pågældende jo så vil kunne miste en god del af deres velfærdsrettigheder hos det offentlige senere, for eksempel gennem beskatning og gennem aftrapning af for eksempel boligtilskud.

For så vidt angår udviklingen over tid i formuefordelingen argumenteres det i et meget omtalt studie af den franske økonom Thomas Piketty (*Capital in the Twenty-First Century*, 2014), at formuerne ("kapitalen") i alle vestlige lande gennem lang tid er blevet væsentligt mere ulige fordelt. Det øger naturligvis interessen for målingerne specielt for Danmarks vedkommende, også fordi den danske statistik på området nok er under udvikling, men som nævnt alligevel er en af verdens mest kvalificerede.

De danske formuers fordeling blev allerede i perioden 1939 til 1966 grundigt analyseret af Det Økonomiske Råds Formandskab, som konstaterede, at "skævheden i fordelingen er blevet mindre udtalt".

For perioden siden da finder Danmarks Statistik, at uligheden i de kendte formuers fordeling *fortsat* er blevet noget mindre, bl.a. fordi ejerskab af boligen – som svarer til omkring tre fjerdedele af al kendt formue – efterhånden er kommet til at omfatte et solidt flertal af danske familier. Når fordelingsstatistikken kommer til at omfatte også de kollektive arbejdsmarkedspensioner, som er mere lige fordelt end tilbøjeligheden til privat opsparing, må man regne med, at denne tendens til noget mindre ulighed i de danske formuers fordeling vil blive endnu tydeligere. Så *samlet set* bliver uligheden i fordelingen af danskernes indkomster altså faktisk forstærket af formuernes fordeling. Effekten er vanskelig at måle, men den er efter alt at dømme gradvist aftagende over tid.

Ligesom formuerne kan mulighederne for at bevæge sig fra den ene indkomstgruppe til den anden – *indkomstmobiliteten* – spille en rolle for, hvordan befolkningen oplever indkomstforskelle. I et velfærdssamfund er det naturligvis *særligt* interessant, hvor store muligheder borgere i lavindkomstgrupperne har for de følgende år at rykke noget længere op i fordelingen.

I en samlet oversigt over analyserne på dette område konkluderes det i Gyldendals *Det danske velfærdssamfunds historie. Tiden efter 1970* (Viby Mogensen, 2010, som også er kilden til en række af de øvrige oplysninger her om ulighed), at der i alle velfærdssamfund generelt er et højt mobilitetsniveau. De mindre forskelle, der trods alt er mellem landene, peger på en særlig høj mobilitet i USA, England og Danmark.

Med den afgrænsning af "lavindkomst", man har benyttet siden midt i 1990'erne, viser en nyere analyse fra centraladministrationen, at indkomstmobiliteten var særlig høj for personer, som tidligere havde lave disponible indkomster. Danske lavindkomstmodtagere befandt sig i 50-60 procent af tilfældene næste år i en højere indkomstgruppe. Af lavindkomstmodtagerne i 1993 var 12 år senere kun 8 procent tilbage i gruppen.

Omvendt har naturligvis andre personer været udsat for en nedadgående mobilitet, der har placeret dem i lavindkomstgruppen.

Faktisk er andelen af befolkningen, der befinder sig i lavindkomstgruppen, steget svagt siden midten af 1990'erne, hvilket også svarer til den fornyede svage stigning i uligheden i den samlede indkomstfordeling. Tilgangen er især kommet fra de uddannelsessøgende, fra gruppen af kontanthjælpsmodtagere og fra gruppen af selvstændigt erhvervsdrivende. Denne sidste gruppe har ofte en stærkt svingende, og i startfasen jo typisk meget lav indkomst. Videre kommer tilgangen til lavindkomstgruppen fra gruppen af enlige, fra personer med svag tilknytning til arbejdsmarkedet, og fra indvandrerguppen med ikke-vestlig baggrund.

Nogle oplysninger tyder på, at der også forekommer husstande med en egentlig og ret konstant fattigdomskultur. I en bog af en kvindelig forfatter fra 2009 refereres det fra hendes eget opvækstmiljø, at "førtidspension i en tidlig alder betragtes som en sejr over systemet, og den fejres typisk med en fest".

Indkomstfordelingen skal altså også ses i det lys, at indkomstmobiliteten er høj: Man har i Danmark ganske gode muligheder for at ændre sin placering i indkomstfordelingen.

INDKOMSTERNES FORDELING UDEFOR DANMARKS GRÆNSER

Statistikken over *udviklingen i indkomstfordelingen i de enkelte vestlige lande* gennem de seneste århundreder er særligt solid for tre af de over tid økonomisk førende lande, nemlig for Holland, England og USA.

Situationen i England blev af en af kommunismens åndelige fædre Friedrich Engels beskrevet således, at uligheden var skabt af den industrielle revolution i tiden omkring år 1800, og synspunktet har siden været ret bredt accepteret, også af danske forfattere. Engels mente, at før industrialiseringen havde de engelske arbejdere kunnet glæde sig over "en komfortabel og fredelig tilværelse ... Levestandarden var langt bedre end for vore dages fabriksarbejdere ... og flertallet af arbejdere havde været stærke, velbyggede folk".

Nyere forskning viser imidlertid, at uligheden før den industrielle revolution faktisk var høj, men at den industrielle revolution derpå *reducerede* uligheden. I USA skete det fra omkring 1870. Man må derfor forestille sig, at dele af byggesjakket på fotoet i *figur 3* kunne have haft synspunkter på den vurdering, at uligheden var stigende, og at industrialiseringen helt skulle have udryddet arbejderklassens "stærke og velbyggede folk".

FIGUR 3. AMERIKANSKE BYGNINGSARBEJDERE I MASSACHUSETTS OMKRING ÅR 1900

Kilde: Gunnar Viby Mogensen (2010). Det danske velfærdssamfunds historie 1-2, side 57. Gyldendal.

Udligningen af indkomstforskelle i de vestlige lande fortsatte, efterhånden under pres fra demokratiseringen, op gennem 1900-tallet, indtil udviklingen i de seneste årtier igen er vendt, som vi før har været inde på det.

Hvis man nærmere vil sammenligne graden af ulighed i de enkelte vestlige lande, skal man selvsagt for det første være opmærksom på nationale forskelle i opgørelserne af indkomst og af fordelingen.

For det andet kommer betydningen af de nationale grænsedragninger ind i billedet. Når man for eksempel trækker Gini-koefficienten for de omkring 320 millioner amerikanere ind i en sammenligning, skal man huske, at tallene for den europæiske ulighed er beregnet som et gennemsnit af de enkelte landes Gini-koefficienter. Normalt når sammenligningerne så frem til den førnævnte Gini-koefficient i USA på omkring 0.38, som ligger et pænt stykke over gennemsnittet på 0.29 for de europæiske lande: Uligheden i USA er altså så klart meget større end her i Europa.

Men der er gennemført en dybtgående analyse, som gør det europæiske fordelingsmål langt mere sammenligneligt med det amerikanske.

Det sker ved at holde den amerikanske fordeling op mod fordelingen for befolkningen i *hele* Europa under ét – altså ved at man ser bort ikke kun fra grænserne mellem de amerikanske delstater, men nu *også* fra de europæiske landegrænser.

Sikre resultater foreligger endnu kun for året 2000. Analysen viser, at Europa ved denne noget mere tilfredsstillende beregningsmetode faktisk har en lidt *større* ulighed end USA: Gini-koefficienten i et samlet Europa ligger så to procentenheder over niveauet i USA.

For så vidt angår *fordelingen af indkomster for hele verdens befolkning*, hvor man ligeledes ser bort fra landegrænser, betyder udviklingslandenes lave indkomster, at niveauet for Gini-koefficienten og dermed den samlede ulighed i Verden selvsagt ligger væsentligt højere, end når man begrænser analysen til de vestlige lande. Stort set er uligheden så dobbelt så høj – på niveauet lige under 0.64, mod omkring 0.34 i Vesten.

Gini-koefficienten for hele verdens befolkning er i den sidste menneskealder faldet lidt, nemlig fra godt 0.66 i 1980 til i dag som nævnt knapt 0.64.

Denne reduktion i verdens ulighed skyldes den høje økonomiske vækst i de fattige lande, som befolkningsmæssigt vejer virkelig tungt til: Nogle hundreder millioner kinesere og indere med små indkomster har fået løftet deres levestandard stærkt. Det er sket langsommere end for de velstående kinesere og indere, men hurtigere end for verdens øvrige befolkning. Samtidig er så nogle millioner relativt velstående mennesker i Kina og Indien blevet løftet endnu hurtigere opad i fordelingen, så de stærkt har nærmet sig den globale fordelings mellemindkomster.

Det er en udbredt og let forståelig opfattelse, at verdens fattige mennesker bliver fattigere og fattigere, og opfattelsen er altså forkert.

HVORFOR DOMINERER ØNSKET OM FORTSAT OMFORDDELING SÅ STÆRKT I DEN DANSKE DEBAT?

I hele menneskehedens historie har der i familierne og i stammerne været tale om deling af ressourcerne, i vore dage kaldet solidarisk adfærd, *og samtidig* en konkurrence eller undertiden kamp, i det små indenfor familien, og i større og mere blodig form mellem klaner og stammer.

På den ene side sørgede man nemlig allerede i jæger- og samlersamfundet for, at noget af det, der blev bragt hjem, blev givet til de familiemedlemmer, som ikke havde kunnet være med ude at hente mad, som for eksempel de gamle og børnene. Gennem en sådan "solidarisk forsikring" sørgede man for at have de ældres viden at trække på om betydningsfulde ting som jagtdyrenes vaner, planterens egenskaber, våben, sygdom og vedligeholdelse af bål. Og man havde samtidig gennem børnene prøvet at sikre sig, at klanen og stammen kunne fortsætte i næste generation.

På den anden side kunne der i perioder med dårligt udbytte af jagten og indsamlingen af bær og frugter blive konkurrence for eksempel mellem kvinderne om, hvor meget netop deres egne børn skulle have af det fælles bytte. Der var også altid konkurrence og undertiden kamp mellem den enkelte klan eller stamme med naboerne om, hvor grænserne for områdets jagt og indsamling gik. Og fra egne meget længere væk kunne mangel på mad sende sultne grupper af mennesker på vandringer for at finde mad – ved jagt, indsamling eller plyndring af de lokale beboeres lagre.

Denne blanding af solidaritet og konkurrence prægede også samfundene, men med stadig større vægt på solidariteten, efterhånden som folk blev nødt til det – simpelthen fordi man var kommet til at bo tættere ved hinanden, altså da menneskene opgav jæger- og samlerskulturen, og i stedet blev landbrugere.

I landsbyerne i Europa organiseredes denne side af befolkningens adfærd gennem landsbyfællesskaber, som kontrollerede brugsretten til jorden og i et vist omfang også forsorgen for fattige. I de fremvoksende byer med deres handel og håndværk så man det solidariske element udenfor familierne varetaget af lavene, og af kirken. Statens rolle i den økonomiske udligning var endnu beskeden, selvom familierne i høj grad mærkede statsmagten. En del af de enkelte familiers ressourcer måtte nemlig afleveres til staten i form af værnepligt og skattebetaling i naturalier eller kontanter. Til gengæld fik befolkningen så den sikkerhed, statsmagtens militære og politimæssige magt kunne skaffe dem. Man har sagt det på den måde, at civilisationens udvikling i høj grad er en historie om, at en statsmagt får eneret til at anvende magt.

Op mod 1800-tallet og i 1900-tallet var denne nye statsmagt blevet så omfattende og dermed så dyr, at skatterne måtte forøges stærkt. Dermed blev det stadig sværere at udskrive skatten uden tilslutning fra betydende dele af befolkningen. Der udvikledes så først i England og derpå i det øvrige Vesteuropa den moderne variant af samfundsstyre, vi kalder demokrati. Her fik store dele af, og efterhånden hele befolkningen, indflydelse på både skatterne og familiernes levevilkår som helhed: Man fik en form for parlamenter – i Danmark fra midten af 1800-tallet kaldet en rigsdag, og i dag jo et folketing.

I Nordvesteuropa valgte demokratierne den ret vidtgående form for omfordeling, som landene her senere har fastholdt og udbygget. Men man prøvede ikke at lade udligningen af forskelle i indkomsterne gå videre, end at befolkningen stadig havde en økonomisk tilskyndelse – et incitament – til at dygtiggøre sig, og til at arbejde frem for at holde fri. Man tillod også, at landene stadig havde et erhvervs-liv præget af en privat sektor med en ret høj grad af økonomisk frihed, selvom parlamenterne gennem beskatning og regler om forsikring mod arbejdsskader m.v. satte nogle rammer omkring denne frihed.

Det var altså nu i disse lande blevet muligt og efterhånden sædvanligt for befolkningens flertal at pålægge landenes middelklasse og især det velstående mindretal at afgive flere ressourcer til samfundets solidariske formål. Så de nye demokratier i Nordvesteuropa havde simpelthen i deres fundamenter indbygget en stadig omfordeling fra de mere til de mindre velstående dele af befolkningen. Der var kun den nævnte begrænsning på systemet, at de mere velstående ikke skulle aflevere mere, end at de fortsat ville producere de ressourcer, der kunne omfordeles.

Der var ikke principielt drøftet eller fastlagt noget niveau for denne omfordeling. En kender af emnet – en professor ved Universitetet i Oxford – har argumenteret, at følelser frem for rationalitet er afgørende her: "Kravet om lighed er som en besættelse af vore tanker. Vi ved ikke sikkert, hvad det er ... men hvad end det så er, er vi sikre på, at det er noget, vi ønsker".

Forskningen i nationaløkonomi har beskæftiget sig med, om det ideelle mål for fordelingen af indkomsterne ligger der, hvor man lige netop har fået udlignet de forskelle, den enkelte borger så at sige har med hjemmefra, altså forskelle i forældrebaggrund og i intelligens.

En international gruppe af kvalificerede økonomer har for få år siden undersøgt, hvor langt en række af velfærdssamfundene i praksis er kommet mod et sådant mål. De konstaterede, at Danmark (og Sverige) faktisk allerede med en vidtgående omfordeling *havde passeret* målet. Som det hed i gruppens rapport om Danmark "overkompenserer man altså for forældrebaggrund og intelligens". Og det relevante her i sammenhængen er, at dette resultat ikke kan ses at være blevet inddraget overhovedet i den danske debat om ulighed.

Hvis man så nøjes med at spørge sig selv, hvorfor de velstående befolkningsgrupper, som for et par århundreder siden havde siddet solidt på en meget stor del af magten i samfundet, nu accepterede den nye tingenes tilstand, ligger meget af svaret utvivlsomt i tre forhold.

For det første er det som bekendt svært at argumentere mod en succes. Og det viste sig, at omfordelingen under det nye samfundssystem *ikke*, som overklassen og dele af middelklassen ellers havde forudsagt det, førte til stilstand og stagnation. Tværtimod udviklede de nordvesteuropæiske lande som for eksempel England, Tyskland og de skandinaviske lande sig i 1800- og 1900-tallet til nogle af verdens mest velstående samfund.

For det andet vidste det private erhvervsliv, når man overvejede at bide fra sig, at parlamenternes politikere jo ikke havde givet slip på det håndtag, der satte grænserne for det private initiativ.

Og for det tredje havde dele af erhvervslivet blik for egen gevinst ved en stor omfordelende statslig sektor. Det gav jo nemlig også nye afsætningsmuligheder, i vore dage for eksempel for medicin, skolebøger, fysioterapi og rengøringsydelser.

Der foreligger imidlertid også en del studier, gennemført af forskere, som har søgt at forklare demokratiets fremherskende ønske om fortsat større lighed ud fra en række andre faktorer. Specielt har nogle sagkyndige ment at kunne se - ikke som ovenfor beskrevet et simpelt realpolitisk resultat af indførelsen af demokrati, men derimod - en særlig *samfundsmæssig hensigtsmæssighed* ved at skabe en høj grad af lighed i samfundet.

Det gælder for eksempel den iagttagelse, at en høj grad af omfordeling giver det offentlige meget store ressourcer, som så kan benyttes ikke kun til at afhjælpe problemer for samfundets svageste medborgere. Ved en kraftig omfordeling vil der nemlig også være midler nok til også at dele ud til middelklassen, for eksempel i form af gratis skole- og undervisningsvæsen, og billige daginstitutioner.

Middelklassen bliver på denne måde gennem stærk omfordeling "bestukket" til at acceptere det velfærdssystem, som giver betydelig offentlig hjælp til de svageste borgere.

En helt anden analyse er blevet fremlagt af den amerikanske professor i samfundsfilosofi John Rawls, hvis værker der ofte er blevet trukket på i publikationer fra seriøse danske analysemiljøer som Det Økonomiske Råds Formandskab og Velfærdskommissionen 2004-2006.

Som en del af de forrige århundreders engelske samfundstænkere bygger Rawls på idéen om, at der på en måde kan siges at foreligge en stiltiende aftale eller en social kontrakt om samfundets ideelle indretning.

Han udbygger denne tankegang med billedet af, at demokratiets borgere alle lever bag et "uvidenhedens slør": Vi kender ikke vores egen levestandard ret mange år frem, og vi kan dårligt eller slet ikke forudse vore børns og børnebørns helbredstilstand, uddannelsesniveau, eller de uheld i livet, de kan blive udsat for. Altså vil vi godt være med til en "social kontrakt" om at skaffe os et samfund med meget lav eller ingen ulighed, så vi mindsker risikoen for, at vi og vore efterkommere bliver økonomisk dårligt stillet.

Den grad af lighed, Rawls forestiller sig som den ideelle, er principielt meget høj. Og de uligheder, der findes i praksis, som for eksempel ret høje lønninger til dommere, skal kunne begrundes med at være til gavn for samfundets svageste borgere: Velstående borgere skal for eksempel ikke kunne bruge bestikkelse af en lavt lønnet dommer til at fremme deres egne retssager. Rawls mener dermed faktisk, at en fuld udligning er umulig, men at en udjævning er des mere nødvendig.

Som vi senere skal se det, styrkedes ønsket om fortsat udjævning af indkomsterne i Danmark særligt meget i 1960'erne og 1970'erne.

Det kommunistiske eksperiment i Rusland, der helt havde afskaffet privat ejendomsret, brød sammen under sin egen manglende effektivitet i 1990'erne. Med et ordvalg fra Det Økonomiske Råds Formandskab var der nemlig efterhånden tale om "betydelige og snarest tiltagende produktivetsproblemer", samtidig med, at militærudgifterne i Sovjet havde "lagt beslag på en meget betydelig del af nationalproduktet". Men i 1960'erne og 1970'erne så det sovjetiske eksperiment endnu ud til at kunne blive en succes, både med hensyn til økonomisk vækst, og en samtidig høj grad af økonomisk lighed.

Det også i Danmark omfattende ungdomsoprør og en række akademiske debattører sidst i 1960'erne overtog så de langsigtede mål for de dengang endnu økonomisk succesrige østeuropæiske lande.

Målene var især, at alle borgere efterhånden skulle komme til at "nyde efter behov". De nævnte vestlige meningsdannere mente så, at denne ret til fuld nydelse ikke skulle indføres på langt sigt, men *her og nu* – Vesten havde jo råd til det.

Væsentlige dele af det faglige og politiske system i Danmark accepterede dette krav, også i den form, at opfyldelsen af behovene ikke måtte afhænge af, om borgeren producerede lidt eller meget. Alle skulle have en "borgerløn".

Hos de store danske lønmodtagerorganisationer fik idéen den udformning, at vort velfærdssystem skulle ændres yderligere i udlignende retning, bl.a. ved, at dagpengene ved ledighed skulle give 100 procents dækning i forhold til den hidtidige indtægt.

Synspunktet blev delvist fulgt af det offentlige udvalg, Socialreformkommissionen, som fik sat de danske dagpenge og andre velfærdsydelser op til det højeste niveau i noget land overhovedet: Dækningen blev gennemsnitligt på 80 procent, med de højeste ydelser til de laveste indkomster. Det betød, at lavindkomstgrupper fra og med 1970'erne fik omkring 90 procents dækning, hvis den normale indkomst faldt bort.

Når man yderligere tager hensyn til udgifterne til for eksempel tøj og transport i forbindelse med at have et job, vil altså hermed en meget stor del af disse borgeres økonomiske incitamenter til at arbejde simpelthen være fjernet.

Siden da er samfundsdebattens kraftige støtte til en fortsat omflytning af indkomst så at sige blevet selvforstærkende. Omfordelingen har nemlig efterhånden gennem det sidste halve århundrede sørget for, at et flertal på godt 60 procent af vælgerne nu enten får den væsentligste del af deres indkomst gennem overførsler fra det offentlige, eller selv er ansat i det offentlige. Denne "velfærdskoalition" af vælgere må jo ifølge sagens natur være tilhænger af en fortsat kraftig omfordelingspolitik.

I samfundets drøftelser omkring denne omfordeling vil velfærdskoalitionen stå *ekstra* stærkt, hvis en betydelig del af samfundets medier, som for eksempel radio og fjernsyn, *selv* er en del af den offentlige sektor. Det er normen i de nordvesteuropæiske lande, inkl. jo hos os i Danmark.

Den radikale politiker Marianne Jelved har i 1999 noteret, at vi oplever en sand mediestyling af samfundet, og at mediernes anskueliggørelse af beslutningerne i Folketinget og kommunerne sker ved at journalisterne finder nogle almindelige danskere, der bliver berørt af beslutningerne. Det er så "ofrene".

Marianne Jelveds iagttagelse kan understøttes af, at ved flere større undersøgelser gennem de seneste to tiår op til 2010 vurderede omkring to ud af tre danskere på linje med fremstillingen i medierne, at antallet af offentligt ansatte var blevet skåret ned. I realiteten var antallet af offentligt ansatte tværtimod steget med omkring 70.000 personer.

LIGHED SOM PROBLEM

Vi så, at når vi på arbejdsmarkedet vurderer de enkelte gruppers indkomstniveauer, accepterer vi ulighed. Vi lægger nemlig vægt på, at der gives mere belønning til dem, der kan præstere mest. Blandt andet belønner vi uddannelse, jobberfaring og arbejdsindsats: Ekstra arbejde skal udløse ekstra betaling.

Denne ulighed i folks indkomster før skat er allerede blevet påvirket noget af det offentlige. Staten og kommunerne er jo i dag selv store arbejdsgivere, som også udbetaler overførselsindkomster til mange af os. Gennem den følgende beskatning ændrer det offentlige så yderligere på indkomsternes fordeling, nu overvejende i retning af mere lighed.

Som vi tidligere har berørt det, prøver det offentlige dog at lade så megen ulighed bestå, at der altid er et vist økonomisk incitament især til at arbejde frem for at leve på overførselsindkomst, og til, når man er i job, at gøre en ekstra arbejdsindsats, når det er aktuelt.

Forklaringen på interessen for økonomiske incitament er givetvis noget at gøre med de lange linjer i den vestlige verdens historie. Ulighed har nemlig spillet en betydelig rolle som økonomisk motivation til Vestens fremskridt. Fra 1700-tallet og frem indrettede disse lande sig således, at man fik, som det er blevet formuleret i historieskrivningen, "en sikring af, at en rimeligt stor del af den økonomiske gevinst ved ny teknologi blev reserveret de nærmest engagerede personer og selskaber, hvilket naturligvis derpå har øget deres og andres lyst til at investere i nye teknologiske forsøg".

Specielt i de senere år er der hos mange danske sagkyndige og politikere opstået tvivl om, hvorvidt vi i praksis er kommet til at fjerne så meget af uligheden – og dermed fjerne så mange økonomiske incitament – at det måske er med til at bremse den stigning i vores levestandard år for år, som vi i Danmark og i det øvrige Nordvesteuropa ellers har været vant til.

Allerede den voldsomme stigning i antallet af personer i de arbejdsdygtige aldre, som faktisk ikke arbejder – svarende til de nævnte omkring 800.000 helårspersoner – kan rejse tvivl om, hvorvidt den levestandard, samfundet tilbyder folk uden job, måske er blevet sat lige højt nok.

Det Økonomiske Råds Formandskab har for eksempel i 2014 vurderet, at det danske dagpengesystem for ledige internationalt set er relativt generøst. Man beregner, at de seneste års stramning af reglerne for adgangen til dagpenge, så de nærmer sig reglerne i de andre og sammenlignelige lande, vil reducere antallet af dagpengemodtagere – og dermed altså antallet af arbejdsdygtige danskere uden arbejde – med af størrelsesordenen 15.000 mennesker.

En fagligt stærkt besat skattekommission med nationaløkonomen, tidligere direktør i Arbejderbevægelsens Erhvervsråd og skatteminister Carsten Koch som formand, har gennemført en række dybtgående analyser af omfordelingens betydning for stigningen i vores levestandard.

Analyserne viste, at skatnedsættelser samlet om de bedrestillede danskere, altså om mellem- og topskatten "vil give større effekt på samlet arbejdsindsats og på de offentlige finanser end lettelser i bunden". En skattereform med lidt større ulighed ville også, mente udvalget, give større tilskyndelse for danskere til at uddanne sig yderligere, og for højt kvalificerede udlændinge til at komme til Danmark og arbejde.

Regeringens nationaløkonomer har gravet dybt i velfærdssamfundets mulige medansvar for, at andelen af danskere i de arbejdsdygtige aldre som er på overførselsindkomst (fraregnet SU-modtagere), er omtrent dobbelt så høj som i 1970.

I regeringens førnævnte *Familiernes økonomi* fra 2014 har man beregnet en typisk LO'ers kompensationsgrad, det vil sige hvor stor indkomsten efter skat i alt er for overførselsmodtagere, i forhold til indkomsten efter skat som beskæftiget.

Vi så ovenfor, at Socialreformkommissionen i 1970'erne havde fået hævet kompensationsgraden til omkring 80 procent. Næsten alle vore regeringer siden da har arbejdet på igen at få kompensationsgraden flyttet noget nedad, i retning af niveauet hos vore handelsmæssige konkurrenter i Europa. Regeringens økonomer når frem til at man først i 1990'erne havde fået kompensationsgraden reduceret til omkring 65 procent. I 2012 var den faldet yderligere, til nu 61 procent.

Når man spørger sig selv, om der så i Danmark i dag med denne kompensationsgrad er tilstrækkelig økonomisk tilskyndelse for borgerne til at arbejde, frem for at leve af overførsler fra det offentlige, skal man huske, at det økonomiske udbytte ikke er den eneste betydende faktor for, om man er i job eller ej.

I både dagpenge- og kontanthjælpssystemet er der, for det første, regler om forpligtelserne til at stå til rådighed for arbejdsmarkedet. For det andet prioriterer mange mennesker dette at kunne forsørge sig selv, og at have et fællesskab med arbejdskolleger. Og for det tredje ved borgeren godt, når han eller hun vurderer lønnen ved et job, at lønnen ofte over tid vil blive højere – i det pågældende job, eller i det næste. Det *næste* job får man jo blandt andet, fordi man kan henvise til erfaringerne fra det første job.

Så ved valget mellem overførselsindkomst og job er den økonomiske tilskyndelse kun én af flere faktorer.

Men selvsagt *er* den økonomiske tilskyndelse, og dermed kompensationsgraden, af betydning.

I den nævnte ministerielle rapport skønnes det – som også mange forskere typisk gør det – at en kompensationsgrad på 80 eller derover er ensbetydende med, at de pågældende har "en relativ svag økonomisk tilskyndelse til at være i beskæftigelse". I 2013 gjaldt det omkring 325.000 danskere. En hel del af dem er enlige forsørgere, hvor velfærdssystemet altså godt kan have afholdt dem fra at tage et job: Betalingen ville nemlig næsten helt blive ædt op af skatten, og af aftrapningen af indkomstafhængige ydelser som for eksempel boligstøtte og tilskud til betaling af daginstitutioner.

Danmarks Statistik har i de senere år løbende lagt tal frem for, hvor stor en andel af vore ledige, målt ved en anonym stikprøveundersøgelse, som på en måde kun er ledige på papiret – de er ikke, som man siger, "reelt ledige". Det forstår man både i Danmark og i de øvrige vestlige lande sådan, at de pågældende ledige er blevet spurgt, om de ønsker job, søger job, og ville kunne tiltræde et job. I 2013 svarede 82 procent Ja. Så der er med andre ord 18 procent af modtagerne af dagpenge, som reelt ikke stod til rådighed for arbejdsmarkedet. Årsagen til den manglende opfyldelse af rådighedsforpligtelsen kunne blandt andet være, at den pågældende oplyser om sygdom, eller om planer om at starte på en uddannelse. Men årsagen kunne jo også være det nævnte lave *økonomiske* incitament til at tage et job.

De høje skatter, som vores kraftige omfordeling har medvirket til, har også haft indirekte men meget reelle konsekvenser for Danmarks internationale konkurrenceevne, og dermed for udviklingen i vores levestandard. Lønmodtagerne havde nemlig indtil for ganske få år siden som kompensation for det ekstra, de skal aflevere i skat, forhandlet sig til særdeles solide lønstigninger. En investor, som ville sætte penge i en produktion til afsætning i Nordeuropa, havde derfor måttet vænne sig til, at hvis han lagde produktionen hos os i Danmark, vil lønomkostningerne være 10-25 procent højere, end hvis produktionen blev lagt i Sverige eller Tyskland. Og det er jo fuldstændig uafhængigt af, om investoren var udenlandsk eller dansk. Som det hed i en dagbladskronik af to ministre, var konkurrenceevnen faktisk blevet svækket, og også danske virksomheder skabte derfor nye arbejdspladser i andre lande, hvor lønnen er lavere.

Det meget høje skattetryk har også øget veluddannede danskeres lyst til at forlænge arbejdsophold i udlandet, blandt andet fordi skatten derude er lavere. De allerfleste danskere vender hjem igen. Men i løbet af de sidste ti år er den andel af udrejste danskere, som *ikke* er vendt hjem ti år senere, ifølge Danmarks Statistik steget fra 15 til 25 procent.

Gennem sidste halvdel af 1900-tallet steg vores levestandard kraftigt i Danmark, og den var omkring år 2000 dobbelt så høj som omkring 1970. Men siden 2007 er levestandarden faktisk faldet svagt hos os. I de lande, vi normalt sammenligner os med, har væksten som overalt i Europa været svag – men der *har* altså været vækst. *Særlig* eftertanke vækker det måske, at i de nærmeste andre velfærdssamfund har man haft en lidt eller meget lavere kompensationsgrad, og altså større økonomisk ulighed end hos os, samtidig med en rimelig fremgang i levestandarden.

Hvis vi udvider horisonten til ti år, så vi ser på tiåret siden 2003, har uligheden, målt ved Gini-koefficienten, i de ti år siden 2003 ifølge OECD gennemsnitligt ligget på 0.24 i Danmark, 0.26 i Sverige og Norge, 0.27 i Tyskland og Holland, og 0.33 i England. Vores utvivlsomme succes i Danmark med meget lav ulighed er blevet ledsaget af, at vores levestandard i disse ti år kun er steget med i alt 2 procent, mens gennemsnittet af fremgangen i de fem nabolande er 10 procent.

ET DEMOKRATISK PROBLEM

I *mediernes* fremstilling af balancen mellem ulighed som social uretfærdighed, og ulighed som et nyttigt økonomisk incitament, synes der ikke at være megen tvivl. Politiske reformforslag, som kan påvirke denne balance, bliver ofte i medierne lagt således frem, at "det kan risikere at øge uligheden". Eller det hedder, at "forslaget måske vender den tunge ende nedad". Radioen, fjernsynet eller avisen går derefter over til næste emne. Ulighedens mulige gunstige virkning bliver slet ikke omtalt.

I *debatten blandt nationaløkonomisk sagkyndige* var de fleste midt i 1900-tallet præget af at have tilegnet sig deres fag efter lærebøger, hvori det med lidt varierende formuleringer hed, at "de færreste vil påtage sig arbejde til en lav løn, når de har ret til at få en ikke væsentligt lavere offentlig hjælp". Men interessen for, at der er en klar økonomisk fordel ved at arbejde frem for ved at lade være, gled som nævnt noget i baggrunden i 1960'erne og 1970'erne, under indtryk af de dengang tilsyneladende gode økonomiske resultater i de kommunistiske lande med høj økonomisk vækst uden økonomiske incitament.

I alle tilfælde i de seneste ti år, hvor den danske stigning i levestandarden er begyndt at halte alvorligt efter nabolandenes stigninger, er nationaløkonomernes interesse for, at ulighed i indsats også udløser en vis ulighed i indkomst, taget noget til.

Vi har allerede set på Carsten Kock-udvalgets konklusion om, at muligheden for stigning i den danske levestandard er størst, hvis skatterne især blev lettet til fordel for mellem- og topindkomsterne. Og i den ovennævnte 2013-rapport om ulighed fra Økonomi- og Indenrigsministeriet, hvis chef var nationaløkonomen Margrethe Vestager, hedder det i den allerførste sætning, at "Et af de centrale spørgsmål i fordelingsdebatten er, om man via økonomiske reformer kan styrke de økonomiske incitament, samtidig med at de relativt små indkomstforskelle bibeholdes".

For så vidt angår *vurderingen i hele befolkningen* har iagttagere undertiden gættet på, at hvis danskere bliver tilbudt 2.000 kr. mere om måneden efter skat, mod en accept af, at folk højere oppe i fordelingen så fik 4.000 kr., vil danskerne hellere sige nej tak til at modtage de 2.000 kr.: "Lighed for enhver pris!"

Gættet er efter alt at dømme forkert. Faktisk har der, hverken for nogle tiår siden eller nu, været megen tvivl i befolkningen om, at indkomstforskelle er nyttige for samfundet. På vores arbejdsmarked som helhed har der ikke de seneste tiår været nævneværdige ændringer i den danske lønspredning, som jo er ulige til fordel for folk med mere erhvervs erfaring og mere uddannelse. Lønningerne har altså i praksis udviklet sig på linje med holdningen i 1981 hos den formand for en af vore store organisationer for faglærte lønmodtagere – Georg Poulsen i Dansk Metal – som ikke ville "gå ind for et samfund, hvor alle skal have samme indkomst uanset uddannelse, dygtighed og flid".

FIGUR 4. SYNSPUNKTERNE I HELE BEFOLKNINGEN

Kilde: Gunnar Viby Mogensen. 2010. Det danske velfærdssamfunds historie 1-2. Gyldendal, side 141.

Og flertallet af den danske befolkning deler opfattelsen af, at samfundet nok skal undgå for stor ulighed, men at der dog er brug for økonomiske incitamenter, som det ind imellem kan være fornuftigt at styrke. En række undersøgelser fra perioden har netop denne konklusion. Da analyseinstituttet *TNS Gallup* i juni 2012 bad godt 5.500 voksne danskere tage stilling til det udsagn, at "Vækst og fortsat råd til velfærd er vigtigere end større lighed mellem folk", havde knap tre ud af fire svarpersoner en holdning til sagen. Heraf var et stort flertal, nemlig 68 procent, enige i udsagnet, mens kun 32 procent ville lægge størst vægt på lighed.

Denne meget store forskel mellem vurderingerne i medierne, som sætter den politiske dagsorden, og hos befolkningen bør naturligvis være et centralt emne i enhver debat om demokratiets fremtid i Danmark.

SAMMENFATNING

Samfundet har tilrettelagt indkomsterne på arbejdsmarkedet med brug af en vis ulighed, som giver særlig belønning til især uddannelse, erfaring og arbejdsindsats. Men da samfundet også ser begrænsning af ulighed som et mål i sig selv, modvirker man arbejdsmarkedets uligheder gennem beskatningen og gennem gratis offentlig service for eksempel i uddannelses- og sundhedssektoren. Målt ved Gini-koefficienten er fordelingen af indkomsterne i Danmark derefter blevet en af verdens mest lige, og fattigdom omfatter under 1 procent af befolkningen.

Problemerne for folk med lave indkomster kan så siges reelt at være lidt større, fordi de samme familier hyppigt har små eller ingen formue at trække på. Og omvendt kan problemerne for lavindkomstfamilierne siges reelt at blive lidt lettere af, at man i Danmark gennemgående har gode muligheder for at ændre sin egen placering i fordelingen: Indkomstmobiliteten er høj.

Uden for Danmarks grænser kan man se, at for hele klodens befolkning er uligheden i indkomstfordelingen meget høj, selvom den er faldet lidt i de seneste årtier. Inden for nogle af landene i Vesten har man tal for udviklingen i indkomstfordelingen gennem flere århundreder. Her er den oprindelige meget store ulighed blevet kraftigt nedbragt, først af den industrielle revolution, og derpå af demokratiets gennembrud.

I det sidste halve århundrede er den andel af Danmarks vælgere, som modtager deres indkomst fra det offentlige – som løn eller som overførsler – steget til at udgøre omkring 60 procent. Denne "velfærdskoalition" har altså derefter i et vist omfang selv kunnet fastlægge, på hvilken måde og i hvilket omfang landets øvrige borgere skal aflevere ressourcer til samfundets solidariske formål, herunder til velfærdskoalitionen.

I de senere år er der hos mange danske sagkyndige opstået tvivl om, hvorvidt vi i Danmark er kommet til at fjerne en uheldig stor del af de økonomiske incitamenter, det vil sige har fået lidt for megen lighed. Andelen af danskere i de arbejdsdygtige aldre som er på overførselsindkomst (fraregnet SU-modtagere), er omtrent dobbelt så høj som i 1970. Regeringen vurderede selv i 2014, at omkring 325.000 danskere havde "en relativ svag økonomisk tilskyndelse til at være i beskæftigelse". Og vores levestandard er i tiåret efter 2003 kun steget med i alt 2 procent, mens vore nabolande, som for de flestes vedkommende har lidt mindre lighed end os, gennemsnitligt har haft en fremgang i levestandarden på i alt 10 procent.

De mange sagkyndiges tvivl om hensigtsmæssigheden af den høje danske grad af lighed deles af befolkningen, men interessant nok slet ikke af vore medier. Medierne synes tværtimod at holde ret nøje vagt over, at ingen samfundsreformer kommer til, som det hedder, "at vende den tunge ende nedad".

LÆSEVEJLEDNING

Kvalificerede, overskuelige og løbende ajourførte analyser omkring emnerne ulighed, fattigdom og økonomiske incitament kan man hente i centraladministrationens årlige rapporter herom. Rapporterne indeholder også redegørelser for metoderne bag tallene. Det gælder for eksempel Økonomi- og Indenrigsministeriets *Fordeling og incitament* fra 2013, og *Familiernes økonomi. Fordeling, fattigdom og incitament* fra 2014.

De Økonomiske Råds Formandskab udsender med mellemrum – og altså desværre ikke løbende – kvalificerede analyser af ulighed. Et godt eksempel er et specialafsnit i *Dansk Økonomi Efteråret 2011* (Afsnit II).

Ulighedens samspil med den enkelte borgers motiv til at arbejde og uddanne sig, og den forskningsmæssige og samfundsmæssige debat om disse ting er behandlet blandt andet i Gunnar Viby Mogensens *Det danske velfærdssamfunds historie 1-2*, udgivet af forlaget Gyldendal i 2010, specielt kapitlerne 2, 6, 12 og 19. I teksten ovenfor er mange af tallene, overvejelserne omkring tallene, og henvisninger til den internationale forskning på området, hentet herfra.

F.s.a. mere detaljerede sammenligninger af de enkelte vestlige landes udvikling i indkomstfordelingen er den bedste kilde materialerne fra OECD, de vestlige landes økonomiske samarbejdsorganisation i Paris. På print foreligger bl.a. her OECD's *Growing Unequal. Income Distribution and Poverty in OECD Countries* fra 2008, som er et seriøst værk, selvom det desværre ikke behandler ulighedens betydning som motivation til arbejde og uddannelse. Helt aktuelle og veldokumenterede tal er nu tilgængelige via OECD's hjemmeside, specielt *OECD Home/Social and Welfare Issues/OECD Income Distribution Database: Gini, poverty, income, Methods and Concepts*.

Ved siden af informationerne om ulighed fra disse rimeligt politisk uafhængige analysemiljøer arbejder nogle danske partsinteresser solidt og pædagogisk via tænketanke med emnet ulighed. *Arbejderbevægelsens Erhvervsråd*, som finansieres af lønmodtagerorganisationerne, lægger vægt på resultater, som tyder på fortsat tendens til stigende ulighed i Danmark, for eksempel i 2013-analysen *Ulighed. De fattigste danskere er blevet fattigere*. Omvendt beskæftiger CEPOS, som støttes af især erhvervslivet, sig ikke kun med den side af uligheden, der kan opfattes som social uretfærdighed, men også ulighed som formodet drivkraft for samfundets vækst, for eksempel i Martin Ågerups *Ulighed som retfærdighed* fra 2011.

TANK&TÆNK

CEPOS

FIND FLERE MATERIALER PÅ
WWW.CEPOS.DK/TT